

ראשי הפרקים

3	מבוא
4	1. אקטיביזם שיפוטי מהו?
4	1.1 האקטיביזם השיפוטי של בג"ץ והביקורת נגדו
7	2. סמכויותיו ותפקידו של בית הדין לעבודה
9	3. אקטיביזם שיפוטי בבית הדין לעבודה
9	3.1 ה"מהפכה הסוציאליסטית" בהגנה על העובדים במישור החברתי- סוציאלי
12	3.2 אקטיביזם שיפוטי בבית הדין הלכה למעשה
12	3.2.1 זכות קניין לעובד וזכות העובד לעבוד
14	3.2.2 ביטול הגבלות על חופש העיסוק
14	3.2.3 זכות העובד שלא להיות מפוטר שלא כדין
15	3.2.4 הרחבת זכויות עובדים בפיטורי צמצום וחילופי מעבידים
15	3.2.5 חובת הגילוי של מעסיקים
16	3.2.6 הגנה על עובדים חושפי שחיתות
17	4. הביקורת על האקטיביזם השיפוטי
19	5. הריסון השיפוטי במגמת האקטיביזם השיפוטי בשנים האחרונות
22	6. סיכום ומסקנות

מבוא:

אקטיביזם שיפוטי הינו מושג אשר מיוחס לרוב לבית המשפט העליון ביושבו כבג"ץ, כאשר חוקי היסוד, כבוד האדם וחירותו וחופש העיסוק, שנחקקו בתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת, הובילו ל"מהפכה חוקתית", מכוחה התאפשרה פסילה של חוקים שלא עמדו בעקרונות שנקבעו בחוקי היסוד ובפסקת ההגבלה שנקבעה בחוקים אלו.

אף על פי כן, אקטיביזם שיפוטי מתייחס לכל מצב בו הרשות השופטת, באמצעות השופטים היושבים בדין, פועלים לממש עקרונות ונורמות שנתפסות כראויות להגנה, וזאת מעבר לסמכות שהוקנתה להם על פי דין. כך למשל, הטענה לפיה בתי הדין לעבודה נוקטים בגישה אקטיביסטית, מתבססת על ההגנה הרחבה שהעניקו בתי הדין לעובדים, במהלך השנים שמאז הקמתם, וזאת מתוך הכרה בנורמות חברתיות וכלכליות שנתפסו כחשובות וראויות להגנה, כאשר גם במקרה זה הגנה זו התקיימה מבלי שהמחוקק קבע זאת בדין.

עבודה זו תתמקד בשאלת המדיניות השיפוטית ועיצוב המדיניות הציבורית בבתי הדין לעבודה, אשר נוטה לעיתים קרובות לטובת העובדים ושי בה להעיד על אקטיביזם שיפוטי של בתי הדין לעבודה. שאלת המחקר של העבודה הינה האם לאורך השנים מאז הקמתם של בתי הדין לעבודה, נעשה שימוש בסמכות השיפוטית ובביקורת השיפוטית הנתונה לשופטי בית הדין בצורה אקטיביסטית, שיש בה להעיד על אקטיביזם שיפוטי וכשל שכן, האם בשנים האחרונות ניתן לראות בריסון שיפוטי במגמת האקטיביזם השיפוטי?

במסגרת הפרק הראשון של העבודה, נבחן את המונח אקטיביזם שיפוטי וכן נתייחס לאקטיביזם השיפוטי של בג"ץ, ולביקורת כלפיו. הפרק השני של העבודה ידון בסמכותם של בתי הדין לעבודה מכוח חוק בתי הדין לעבודה התשכ"ט-1969. הפרק השלישי של העבודה ידון בשאלת האקטיביזם השיפוטי של בתי הדין לעבודה הלכה למעשה, וההכרה וההגנה על זכויות העובדים, בפן החברתי וההגנתי. במסגרת הפרק נדון בסוגיות בהם ניתן לשייך אקטיביזם לבית הדין, בכלל זה; ביטול ההגבלות על חופש העיסוק של העובד וההכרה בזכות שלא להיות מפוטר שלא כדין, חובת הגילוי והחובה לשתף עובדים בהחלטות מנהליות, חובת המעבידים בחילופי מעבידים ובפיטורי צמצום והגנה על עובדים חושפי שחיתויות, וכן הגנה על זכויות העובדים מתחום הביטחון הסוציאלי.

הפרק הרביעי של העבודה, ידון בביקורת כלפי בתי הדין לעבודה, נגד ההגנה המורחבת שהוא מעניק לעובדים שיש בה להעיד על אקטיביזם שיפוטי. הפרק החמישי של העבודה יבחן האם בשנים האחרונות בתי הדין לעבודה מיישמים ריסון שיפוטי מהגישה בה נקטו בעבר באופן שיש בו לצמצם את האקטיביזם השיפוטי המיושם על ידם. הפרק האחרון של העבודה יסכם את העבודה, יציג את מסקנותיה וכן יציג עמדה אישית באשר לשאלה האם ראוי כי בתי הדין יישמו אקטיביזם שיפוטי.

1. אקטיביזם שיפוטי מהו?

אקטיביזם שיפוטי פירושו "ביקורת שיפוטית" או "התערבות" של מערכת המשפט והשופטים היושבים בה, בהחלטותיהם של רשויות המדינה האחרות או כלפי חוקיותם של חוקים, תוך הפעלת שיקול דעת שיפוטי המאפשר לשופטים להפעיל נורמות רצויות שהם לא חלק מהדין הפוזיטיבי, וזאת במטרה להגן על זכויות בעלות מעמד מוגן בחברה פלורליסטית ודמוקרטית.¹ אקטיביזם שיפוטי אם כן נמדד בנכונות של בתי המשפט ל"התערב" בהחלטות של הרשויות האחרות במדינה, מתוך הכרה ומתן דגש לזכויות אחרות, אשר על אף שאינן מעוגנות באופן מפורש בחוק מהוות זכויות שחשיבותן מצדיקה את התערבותן של בית המשפט.²

על אף הגדרה זו יש הטוענים כי אין חפיפה מוחלטת בין המושגים "שיקול דעת שיפוטי" או "התערבות" בתי המשפט בתחום פעולתם של רשויות המדינה, לבין מושג ה"אקטיביזם השיפוטי", כאשר אקטיביזם שיפוטי מתייחס ל"התערבות" בתי המשפט שתוצאתה חיזוק מעמדם של בתי המשפט והרשות השופטת על חשבון מעמדן של הרשויות אחרות.³ טענה זו מתיישבת עם התפיסה לפיה המונח "אקטיביזם שיפוטי", מתייחס לפן השלילי של ה"ביקורת השיפוטית" או הפעלת "שיקול דעת שיפוטי", כאשר השימוש במונח בה להמחיש את התפיסה לפיה בתי המשפט, והשופטים היושבים בדין, פועלים מעבר לתפקידם הלגיטימי, תוך חריגה מהסמכות הלגיטימית הנתונה להם כפרשנים של הדין הקיים, אל תחום סמכותו של המחוקק.⁴ במילים אחרות, מדובר במונח שביסודו מהווה סוג של ביקורת כלפי תפקידם של בתי המשפט, אשר מאתגרים את החלטותיהם או חוקיותם של פעולות או חוקים של רשויות ממשל אחרות, בכלל זה של המחוקק, בהתאם לנורמות או ערכים מוגנים שבתי המשפט מבקשים להגן עליהם.

1.1 האקטיביזם השיפוטי של בג"ץ והביקורת נגדו

המושג "אקטיביזם שיפוטי" מיוחס לרוב לבית המשפט העליון, ביושבו כבית משפט גבוהה לצדק (בג"ץ), כאשר הטענה הינה כי מערכת המשפט הישראלית ובראשה בג"ץ, מאופיינת כמערכת משפט אקטיביסטית בהשוואה למדינות רבות בעולם, וזאת ביחוד בשנים שלאחר חקיקתם של חוקי היסוד כבוד האדם וחירותו וה"מהפכה החוקתית".⁵

על אף שהגישה הרווחת הינה כי בית המשפט העליון היה מאז ומעולם אקטיביסט⁶, תוך שהוא מונחה על ידי ערכים חוקתיים וערכי היסוד של השיטה, הרי שחקיקתם של חוקי היסוד כבוד

1 Dickson, B. (Ed.) 2007. **Judicial Activism in Common Law Supreme Courts**. Oxford University Press. Oxford: New York. Pp 70-71. בעמ' 349 (תשס"ז-2007), בעמ' 70-71. ראה גם ספיר גדעון, **שלושה מודלים של חוקה**, משפטים ל"ז, 349 (תשס"ז-2007), בעמ' 665 (2002). כמו כן 397; וגם עמרי ידלין "שיקול דעת שיפוטי ואקטיביזם שיפוטי כמשחק אסטרטגי" מחקרי משפט יט 665 (2002). לעניין פרשנותו של שיקול דעת שיפוטי בהקשר של אקטיביזם שיפוטי ראה גם גנו חיים, **שיקול דעת שיפוטי לאהרון ברק**, משפטים י"ח, 509 (תשמ"ט), בעמ' 511-513.

² שם.

³ בן דור אריאל וסלע טל, **שיקול דעת שיפוטי: העידן השלישי**, משפטים מו, 605 (תשע"ח-2017), עמ' 612, 629.

לעיל ה"ש 1, בעמ' 70-71. **Dickson B.**; ראה 4

Salzberger Eli M. 2007. **Judicial Activism in Israel**. In Dickson, B. (Ed.) 2007. לעיל ה"ש 1.

⁶ שם, ראה גם בן דור אריאל וסלע טל, לעיל ה"ש 3, בעמ' 614.